

“De sterk meanderende Regge is een regenrivier, die vroeger al het water opving van het gewest Twente. In de winter werd zoveel water aangevoerd dat er constant uitgestrekte gebieden onder water stonden, met name de broeklanden, waaraan namen als Enterbroek, Deldenerbroek, Bornerbroek en Elsenerbroek nog herinneren. Ook Almelo, als geografisch dieptepunt, stond vaak blank.” Dit was te lezen op de site ‘entersezomp.nl’.

Dat de omgeving van de Regge constant blank stond kunnen wij wel geloven maar of dat water in het verleden allemaal afkomstig was van de Regge is nog maar de vraag.

De Regge is nog steeds een regenrivier, die in de 19^e en 20^e eeuw grotendeels is gekanaliseerd en waarvan toen nagenoeg alle meanders werden afgesloten, stroomt vanaf Diepenheim, naar het noorden, richting Ommen waar hij in de Vecht uitmondt bij het buurschap Varsen.

Een afvloeiing westelijk, naar het veel lager gelegen IJsseldal-Zwolle, zou echter normaler geweest zijn! De mening dat de Regge nooit die kant op gestroomd kan hebben omdat het water geblokkeerd werd/wordt door een westelijk van de Regge gelegen zandrug, willen wij hieronder weerleggen.

Op Geologische kaarten is namelijk duidelijk te zien dat er onderbrekingen in die zandrug zijn. Ook op de in het hoofdstuk ‘IJsseldal’ afgebeelde hoogtekaart van Nederland is dat te zien.

Oude waterstromen

Aan de oostzijde van de Hondsrug, waar nu nog een gigantisch veengebied aanwezig is, stroomde vroeger het water zuidelijk om Emmen heen, zie hoofdstuk “IJsseldal”, in het gebied dat ongeveer begrenst werd door Klazienaveen-Nordhorn. Vanaf, waar nu het Schoonerbeekerdiep te vinden is, stroomde het water via de gebieden rondom Langeveen-Vriezenveen-Vroomshoop-Hancate, in het dal waar in 1853 het Overijsselskanaal van Zwolle naar Hancate is aangelegd.

Dit kanaal zal op de plaats gegraven zijn waar door inklinking al een laagte in het landschap ontstaan was. (Veenlagen zijn door ons, op verschillende plaatsen, op ruim 50 meter van het huidige Overijssels kanaal gevonden!) Een stuk bedding is gebruikt van de al in de 13^e eeuw genoemde Steenwetering bij Dalmsholte richting Zwolle. Later is pas het Overijsselse kanaal vanaf Hancate verder gegraven naar Twente en zijn er verschillende kanalen bijgekomen om de grote wateroverlast aan die zijde op te lossen en de scheepsvaart tegemoet te komen. Een gedeelte van voornoemde waterstroom zal ook in het “dal” van de huidige Overijsselse Vecht zijn weg gezocht hebben en een gedeelte zal via Archem-Eerde-Giethmen-Dalmsholte, waar het dal van de Regge was, weggestroomd zijn. Op deze route zijn nu (zand)belemmeringen waar we later op terugkomen maar verschillende auteurs zijn ook van mening dat ‘De Vecht’ meerdere beddingen gehad moet hebben in het gebied dat we hiervoor vermeldt hebben.

In 1434 worden ‘Den Route’ en ‘Den Grote Harmel’ ondergebracht bij het kerspel Zwolle. Dit was een veenachtig en woest gebied dat eerder onder Dalfsen viel. Ook wel het ‘Alingeveen’ genoemd.

De waterstromen die vroeger vanaf de Drentse en Duitse kant kwamen konden via die onderbrekingen in de zandrug, bij o.a. Hancate, hun weg vervolgen of zijn die onderbrekingen door verspoeling, veroorzaakt? Waarom zouden de hoogtes daar ter plaatse, 7-9 m. + NAP niet doorbroken zijn en de stuwwal bij Nijmegen, 100 m. + wel? In ieder geval zijn nu op de lijn Ommen – Hellendoorn op verschillende plaatsen vlakke stukken land waar het water geen beletsel zal hebben ondervonden.

Het (doorbroken?) water stroomde dan rondom Dalmsholte - Lemelerveld - Heino richting Zwolle, waar later in dat dal o.a. de Middeleeuwse Steenwetering ontstond. Beddingen zullen ontstaan zijn rondom Wythmen, waar het water zijn weg zocht via de landgoederen Soeslo en Irthe maar ook aan de oostelijke kant van Wythmen richting Herfte - Veldhoek. Via de Marshoek zal water naar Berkum gestroomd zijn dat samenkwam met het water dat later **Nieuwe Vecht** genoemd werd. Rechts van die waterbaan zal in vroege tijden ook water ingestroomd zijn dat afkomstig was van een oude Vechtarm die vanaf Dalfsen tussen Emmen -Hoonhorst doorstroomde (achter Hoonhorst ligt nog een restbedding die als “Oude Vecht” bekend is!). Een gedeelte zal richting de **Ceintuurbaan** bij Zwolle gestroomd zijn. Het is onmogelijk om de verschillende waterstromen exact te lokaliseren maar gezien de archeologische vondsten, de daarbij gevonden gegevens over klei en veen, en niet te vergeten de hoogtes waarop die klei en veen liggen en een beetje logische nadenken, zien wij de waterstromen zich richting Zwolle verplaatsen. Meerdere vondstgegevens van opgravingen die ik gedaan heb zullen t.z.t. op deze site vermeld worden in artikelen die gaan over de locaties die niet in het ZAD zijn opgenomen.

De grote veen- en moerasgebieden die op die route ontstonden/nog aanwezig zijn, spreken voor zich. Ook de (oude) naamgegevens van die gebieden duiden op *die* bodemgesteldheid en landschappelijke kenmerken.

Buiten het gegeven dat de hierna te bespreken wateren waarschijnlijk al in beddingen stroomden die waren ontstaan na de laatste IJstijd het volgende over de “zuidelijke” Regge:

Vanaf waar de Oude IJssel uit Duitsland naar Doesburg stroomt zijn noordelijk ervan vele grote beken te vinden (in het Oer-IJssel-Rijndal) die allen waarschijnlijk eerst een noordelijke stroom hebben gehad en ter hoogte van verschillende grote woonoorden hun bedding plotseling naar het westen krijgen. Enerzijds heeft dat te maken met het aflopende land richting de (huidige)IJssel en anderzijds blijkt uit de geschiedenis dat veel beken bewust afgeleid werden om zo de scheepsvaart/handel te behouden voor bepaalde steden. Menigmaal werden kleinere beken, waar er een grote hoeveelheid van zijn in dat gebied, afgedamd. Het afdammen leidde tot veel geruzie en kleine twisten. Op de plaats waar beken hun bedding naar het westen verleggen zijn in het verlengde daarvan de restanten van die oude beddingen in het veld nog te zien en op kaarten terug te vinden.

De grotere beken willen we even vermelden: Grote Beek-Slingebeek-Baaksebeek-Slinge-Berkel-Bolksebeek-Buursebeek-Hagmolenbeek en verder is er nog de Dinkel maar die stroomt grotendeels oostelijk door Twente.

Veel beken werden vroeger in het oosten van het land gevoed door moerassen. Moerassen? Dus in een eerdere periode moet er water stil zijn komen te staan anders kunnen die moerassen niet ontstaan. Water zal dan ook naar die plaatsen toegestroomd zijn en als zo'n gebied/meer vol was zal op het laagste punt dat gebied overgelopen zijn. Een bedding moet dan al aanwezig geweest zijn die later als afvoer van het moeras/veengebied betiteld wordt. Het gebied waar al deze voornoemde beken doorheen stromen bestaat hoofdzakelijk uit dekzand! en grote dalen waar o.a. zware rivierklei is afgezet. Ook is menigmaal die klei op het zand afgezet. Op zo'n plek is bijvoorbeeld de plaats Doetinchem ontstaan. Veel steden en plaatsen in 'de Achterhoek' blijken een ontstaansgeschiedenis te hebben in de 9^e-12^e eeuw. Bewoning uit veel vroegere tijden, op de glooiende verhogingen in het landschap, is door Archeologisch onderzoek vastgesteld. De geomorfologische kaart, hier onder afgebeeld, geeft voor dit gebied duidelijk een dekzandgebied aan. In Twente en Achterhoek zijn verschillende Beekdalen gestippeld weergegeven. Op de kaart is te zien dat er geen beletsels voor waterafvoer naar het noorden of westen zijn met betrekking tot opduikende of afdammende stuwwallen. Op andere geologische kaarten zijn enkele hoogtes aangegeven maar er is geen zekerheid of het om stuwwal(restant) of dekzandhoogte gaat! Stuwwallen zijn volgens **die** kaarten pas te zien ten zuiden van Markelo-Neede zoals we in het begin van WW2 al vermeld hebben.

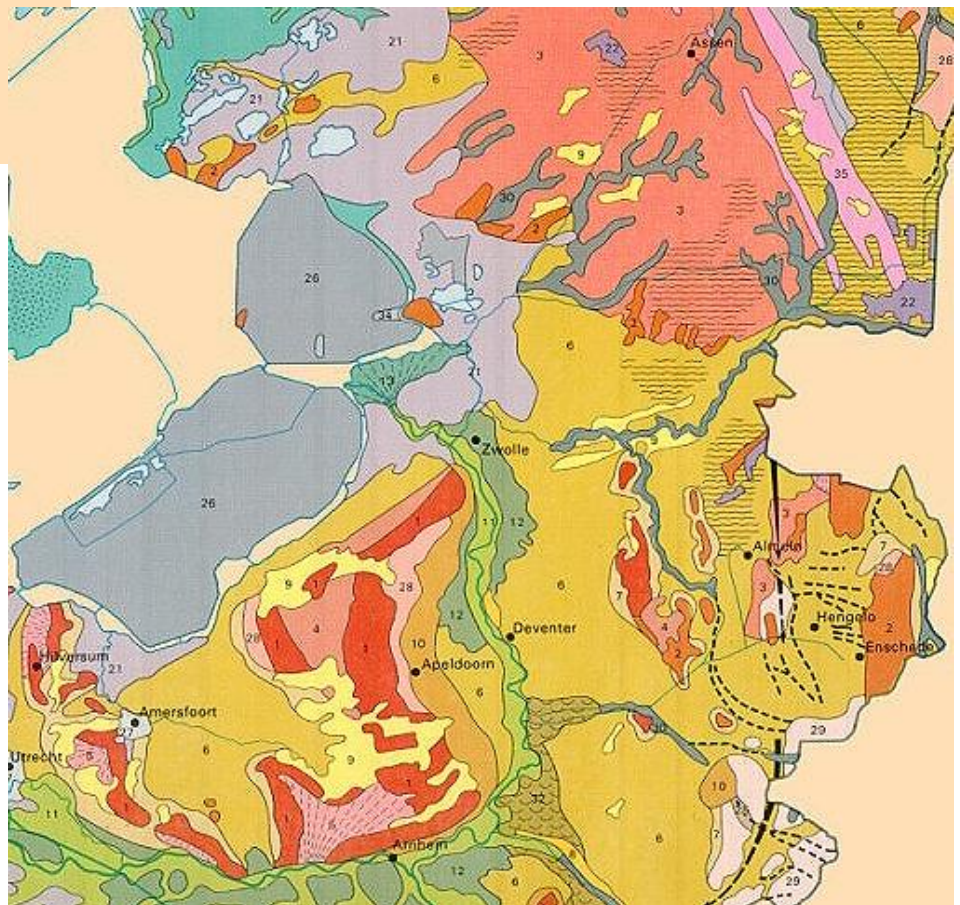
* Afbeelding 1 -2. Kaart: **bron**: Atlas van Nederland, deel 13: Geologie, 1985

Tekst van:

"de oudste grondlagen in Berkelland ten oosten van de lijn Delden-Neede-Groenlo-Lichtenvoorde-Aalten (Oost-Nederlands-Plateau) en dat jongere lagen meer naar het westen gezocht moeten worden. Op vele plaatsen liggen de oudere lagen nog aan de oppervlakte waar ze zelfs recentelijk nog aan verandering onderhevig zijn door werking van de aardbodem. Daardoor is de leeftijd van de lagen die dicht bij de oppervlakte liggen sterk verschillend".

* Afbeelding 2

Voor de duidelijkheid een uitsnede. Het gebied waar wij in de verschillende hoofdstukken onze gedachten over laten gaan. Linksboven 'Gaasterland' en rechtsonder 'De Achterhoek' . .

Tja, op deze kaart zijn (globaal) grondlagen te zien en hoe ze in een bepaalde richting aanwezig zijn. Daar is dan alles mee gezegd want als je alleen al kijkt naar de aanduiding 6 die in de legenda als "dekzandruggen en welvingen met beekoverstromingsvlakten" wordt aangegeven, dan verbazen wij ons daarover. Die 6 beslaat een groot gedeelte van Overijssel!

Wat wordt er bedoeld met "welvingen met beekoverstromingsvlakten"? Wat moet je daar dan mee? Worden daar ook de meters dikke klei en veenpakketten, die aan de oppervlakte liggen, mee bedoeld? Niet alleen nam ik die waar maar samen met Herman vonden we in de gegevens van de sondeerrapporten veen- en kleilagen die veel dieper liggen.

Op de kaart zijn de golflijntje als "afgeveende vlaktes" aangeduid. Dus gebieden waar geen veen meer zou zijn? Lijkt ons sterk want ga maar eens in die gebieden kijken.

Verder zien we net voorbij Deventer een oker ingekleurde aanduiding (8, maar cijfer staat niet in dat vlakje). Het zou om een rivierduin gaan. De 'Archemerberg' wordt op deze kaart als een Stuwwal aangegeven net als een strook **onder** 'Hancate' richting Hellendoorn. Verder zijn er in Overijssel geen rivierduinen ingetekend!

Als we dan in ons hoofdstuk "Voorwoord" terug kijken dan worden er echt wel rivierduinen daar op een kaart ingetekend. U ziet dat kaarten van elkaar verschillen maar het is natuurlijk afhankelijk wat je zoekt en wat je nodig hebt voor een artikel. Nogmaals: vergelijk verschillende kaarten om een duidelijker beeld te krijgen want niet alle kaarten geven weer wat er werkelijk in een gebied aan de hand is/was.

LANDDUINEN

De gele vlakken, als 9 genoteerd op de kaart, staan voor: “land en kustduinen met bijbehorende vlakten”. Daar hebben wij wat aan. Mogen wij deze duinen kwalificeren als stuifzanden waar we al menigmaal melding van gemaakt hebben? Kijk eens naar de Veluwe en het Eemdal bij Hilversum-Amersfoort! En zijn alle plaatsen ingetekend waar die zandduinen gevonden zijn (of nog uit o.a. deze publicatie overgenomen moeten worden)? Daar hebben wij onze twijfels over. Over duinen wordt het volgende geschreven: “door droogte worden zandkorrels door de wind meegenomen en komen elders weer terecht. In de periode 1200-1600 zijn veel duinen ontstaan en worden ‘jonge duinen’ genoemd”. In ‘Voorwoord’ vermelden wij al het boek, “Overzicht van de geofactoren door H.J.A. Berendsen”. Daarin ook uitleg over ‘Landduinen’ en de verschillende kwesties die wij ook behandelen. Een aanrader voor diegene die aan onze uitleg twijfelt.

Ik vond op het internet nog een definitie voor ‘landduin’: “heuvel in zandverstuivingen of in het binnenland gevormd en aldaar liggend duin, bv. de Drunense Duinen en het Kootwijkerzand”. Dateringen worden niet gegeven. Van het Kootwijkerzand weten we dat H.A. Heidinga daar onderzoek heeft gedaan en tot de conclusie kwam dat het vele zand daar ontstaan moet zijn door de droogte die rond de 10^e eeuw niet alleen in Nederland maar waarschijnlijk in heel West-Europa heeft plaatsgevonden.

Duinen aan de oppervlakte maar hoe dik zijn die lagen? In ieder geval kunnen die duinen voor belemmering gezorgd hebben op plaatsen waar het water zijn weg zocht. Waar de duinen aangetoond zijn, kunnen zij de oorzaak zijn van veranderende beddingen. Daarom dat wij ze ook nu weer onder de aandacht willen brengen. Probleem is dat goede dateringen van die duinen meestal ontbreken. Op de plaats waar de ‘Overijsselse Vecht’ en ‘De Regge’ samenkomen, zijn op de kaart die duinen aangegeven. Als we de afwatering vanaf de Drentse kant zien en dan rekening houden met de ‘afgeveende’ gebieden, dan is het toch mogelijk dat boven die gele vlakken, bij Ommen, het water zijn weg gezocht heeft? De omgeving van Dedemsvaart was al vroeg een moerassig gebied. Is het ‘Reestdal’ van die oude waterstroom daar een restant van? De ‘Reest’ ligt op de grens van Overijssel en Drenthe en zal in de (Late)Middeleeuwen, toen de rivier ‘De Reest’ een paar kilometer breed was, de natuurlijke grens geweest zijn. Later, tijdens de ontginning van dat gebied, wordt de ‘Reest’ als een ‘veenbeek’ gezien volgens de gegevens op de site die over het ‘Reestdal’ gaat. U ziet dat de betekenis van de ‘Reest’ aangepast is aan de situatie zoals de “geschiedschrijver” het in zijn tijd ziet

Over de stroken grond die o.a. aan de zijkant van de stuwwal bij Hellendoorn liggen het volgende: de stroken worden als “Gordeldekzandruggen” aangegeven.

De tekst van www.natuurlijk.nl

“De hogere gronden van de Sallandse heuvelrug gaan aan de oostkant in een vrij smalle zone over in de natte zandgronden in het beekdal van de Regge. Op de overgang van deze twee landschapstypen ligt een smalle strook gordeldekzand. Tijdens de laatste ijstijd bliezen sterke winden grote hoeveelheden zand vanaf de stuwwallen en spoelzandwaaiers naar de flanken van de Sallandse heuvelrug. Hierdoor ontstond rondom de stuwwal een brede gordel van metersdik, leemarm dekzand. Dit gordeldekzand heeft meestal een vrij sterke helling. Bij Haarle en Espelo loopt de hoogte van het maaiveld binnen drie kilometer op van 10 meter boven NAP in het westen naar 20 meter boven NAP in het oosten. Vooral op de overgang van de droge gordeldekzanden naar de vochtiger, begroeide beekdalgronden van de Regge ontstonden hoge gordeldekzandruggen. We zien ze met name in de strook Lichtenberg-Hexel-Noetsele-Hellendoorn-Rhaan. Ze zijn voor het merendeel noord-zuid gericht en vormen markante hoogten in het landschap.

Goed bewoonbaar

Omdat deze ruggen vrijwel steeds op de overgang van hoog naar laag liggen en vanwege hun hoogte goed bewoonbaar zijn, bouwde men daar in vroeger tijd boerderijen en legde men er akkers aan. Waarschijnlijk bevatten deze gordeldekzandruggen tal van prehistorische resten ter hoogte van het oorspronkelijke maaiveld. Dit werd vanaf de Late Middeleeuwen sterk opgehoogd door de bemesting met zandhoudende plaggenmest”.

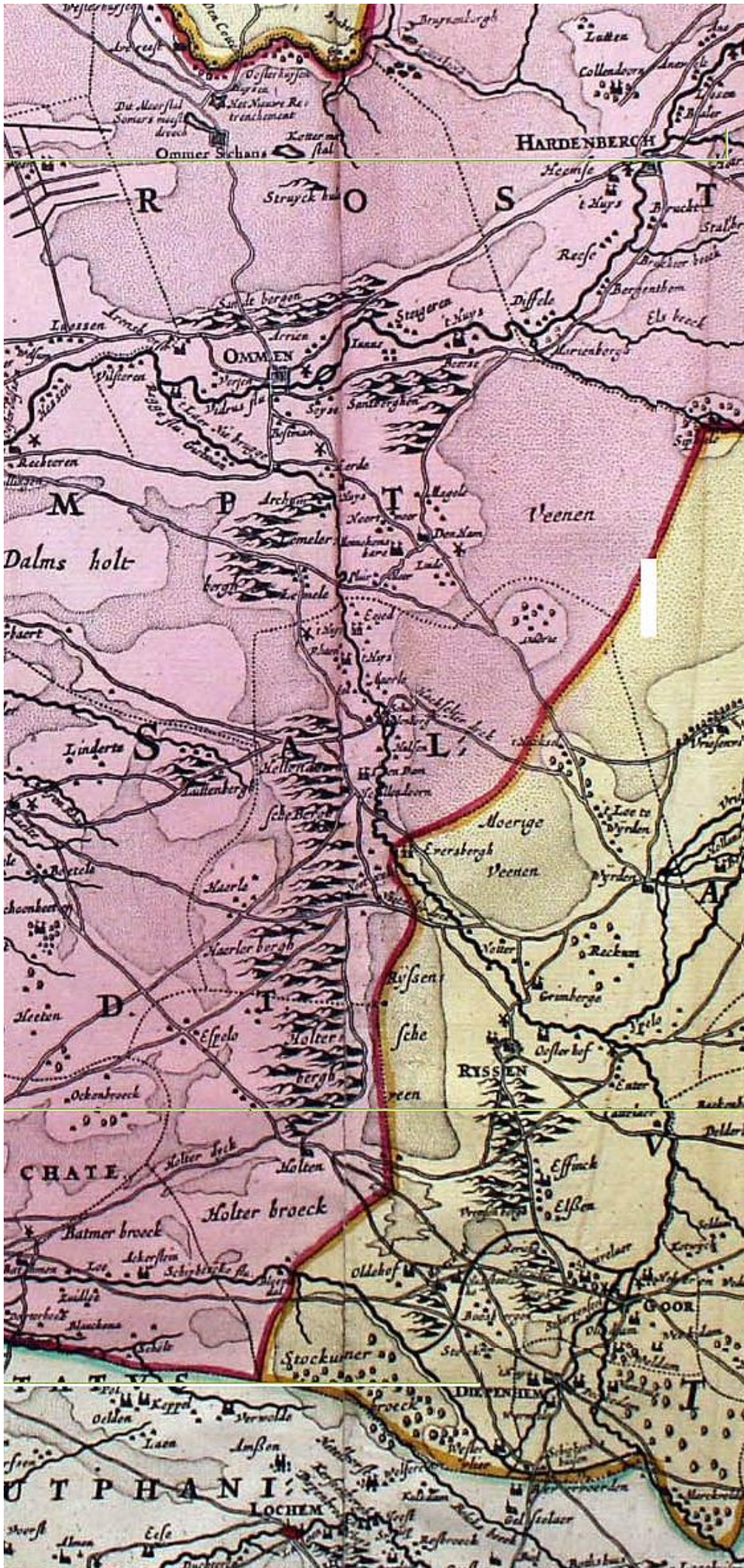
Ontstaat de Regge bij Diepenheim?

Vanuit het zuidoosten stroomde er vanaf Duitsland o.a. de Ahauser Aa richting de Nederlandse grens. Op Nederlandse grond werd de naam veranderd in De Buursebeek. Verschillende onderzoekers vermoeden dat die Buursebeek in zijn vroegste tijd de bovenloop van de Regge geweest kan zijn. Door vergravingen en opwerving van aarden wallen is de loop van de Buursebeek, tot aan nu, verschillende malen gewijzigd.

De kaartenmaker Nicolaas Ten Have zou de eerste gedetailleerde kaart van Overijssel gemaakt hebben. Ten Have studeerde eerst in Groningen en Leiden wiskunde en landmeetkunde. Later studeerde hij theologie in Franeker. Vanaf 1635 was hij conrector aan de Zwolse Latijnse school. In 1639 kreeg hij de opdracht een nauwkeurige kaart van Overijssel te maken. Hoewel het karteringswerk al in 1644 gereed was, werd de (zw. wit)kaart pas in 1648 gedrukt. Tot in de negentiende eeuw heeft hij dienst gedaan. In 1652 werd de kaart Van ten Have, maar dan ingekleurd, door Nicolaas Vischer op de markt gebracht.

* Afbeelding 3. Een gedeelte uit de ingekleurde 17 eeuwse kaart van Ten Have

Precies rechtsonderaan komt de Buurse beek deze afbeelding binnen en stroomt rechts van Diepenheim naar Goor. Als de Buurse Beek ons land binnenkomt, heeft hij links een aftakking die als Schipbeek Aa bekend is. Even later heeft die Schipbeek Aa een aftakking naar rechts die naar Diepenheim stroomt en later voor Goor weer samenkomt met de Buurse Beek. Daarna gaat een waterstroom door Goor maar de ander gaat er links omheen. De beide stromen komen dan weer samen maar even later komt er links opnieuw een aftakking die met een boog helemaal terug buigt richting Deventer en weer in de Schipbeek Aa aansluiting krijgt!!

Het water dat overblijft stroomt met een grote boog rechts om Rijssen heen en vervolgt zijn weg richting Ommen. Zoals u kunt zien komen vanaf de Twentse kant verschillende 'beken' in deze waterstroom uit.

Let u ook eens op de gebieden die gestippeld op de kaart zijn aangegeven en waar veen aanwezig is. Aan beide zijden waar Hancate ligt en boven Ommen zijn ook die gebieden. Aan het eind van dit hoofdstuk nog extra afbeeldingen van kaarten waarop weer andere beddingen van het begin van de Regge zijn aangegeven.

De Berkel is een veelal door mensenhanden vervormde beek. Ook is bekend dat er o.a. in de Middeleeuwen, tussen Haarlo en de Borculose watermolen, een nieuwe Berkeltak gegraven is.

De Oelerbeek, die boven Buurse zijn ontstaan heeft, stroomt nu nog naar Almelo. Samen met het vanuit Weerselo komende water "Loollee", waar weer verschillende beken op uit komen, en de Almelose A, moet zij vroeger voor de handelsverbindingen met het achterland gezorgd hebben want anders is er geen verklaring voor de overslagplaats die Almelo geworden is. De Oelerbeek zette in een ver verleden grote delen van Twickel onder water en daardoor ontstonden grote moerassen. In 1771 werd de Twickelervaart gegraven voor een verbinding met de Regge.

De Regge is nu te vinden ten zuiden van Westerflie (afb.4-5-6) maar zal waarschijnlijk (van ouds?) een aftakking zijn van de Koningsbeek-Bolksbeek-Berkel, dit zijn wateren onder Diepenheim.

* Afbeelding 4.

Het bordje "Regge" dat op de zuidzijde van de Deventerdijk staat.

De geschiedenis van de dijk hieronder, staat op een bord, dat geplaatst is bij de Deventerdijk: "Tussen 1400 en 1600 is de afwateringsrichting van het gebied dat onder Diepenheim ligt **90 graden gedraaid**. Het water dat aanvankelijk richting Zwolle stroomde, werd als "Schipbeek" naar Deventer omgeleid. Oorspronkelijk" (Onze opmerking: wat is oorspronkelijk en in welke tijd?) "vormden de Koningsbeek en de Boven Regge onderdelen van een naar het noorden stromende Berkeltak, die vanuit Eibergen naar de Vecht bij Ommen liep. Dit gebied hoorde dan ook tot het achterland van de stad Zwolle. Het concurrerende Deventer zon echter op middelen om de handel in haar richting te verleggen. Rond 1400 haalde deze stad de Bisschop van Utrecht over om een defensielinie aan te leggen aan de zuidgrens van zijn gebied. Daarvoor moest een nieuwe gracht gegraven worden die van hier (Westerfliet) naar Kasteel Arkelsteyn bij Holten liep. Ondanks felle tegenwerking van Zwolle kwam de verbinding in 1402 tot stand. Hij werd aangesloten op de Koningsbeek. Een dam in de Regge, de Deventerdijk, moest voorkomen dat er voortaan nog water naar het noorden wegstroomde. Later, rond 1550, werd de hoofdstroom van de Berkel verlegt richting Borculo-Zutphen. De Koningsbeek kreeg geen water meer en begon dicht te slibben".

De auteur heeft natuurlijk niet de gegevens bij de hand gehad die wij nu op "papier" gezet hebben want dan had hij de zin; "Oorspronkelijk vormden de Koningsbeek en de Boven Regge onderdelen van een naar het noorden stromende Berkeltak, die vanuit Eibergen **naar de Vecht bij Ommen liep**" aangevuld met: "De genoemde situatie zal waarschijnlijk rond 1400 van toepassing zijn geweest maar in veel vroegere tijden zal het anders geweest zijn".

We vermelden nog even dat er rond 1400 en wat later allerlei problemen zijn met tolheffing, te land en te water, in Salland en Twente. (omlegging wateren?)

In Overijssels Recht en Geschiedenis van 1935 en 1972 worden teksten van Van Doornick afgedrukt over de Schipbeek en wordt vermeld dat in Deventer zo rond 1400 veel grachten zijn gegraven en men neemt dan gravers aan.

*Afbeelding 5: zuidelijke aankomst van de huidige Regge bij de Deventerdijk * Afbeelding 6. Rechts: de noordzijde van de Regge richting Diepenheim

Komen we terug op de Buursebeek dan zien we dat vandaag de dag deze overgaat in de Schipbeek die naar Deventer stroomt.

In 1400 is de Buursebeek zuidelijker van Haaksbergen verlegd (vreemde kronkel op de grens van Overijssel en Gelderland!) en heeft toen de aansluiting met de Schipbeek verkregen. Daarvoor zal de beek voor problemen gezorgd hebben. De stad Deventer heeft er belang bij gehad dat de Buursebeek of Schipbeek goed bevaarbaar bleef voor de handel op Duitsland. De "Homolen of Harmole" aan de Diepenheimseweg (vroeger Harmolenweg) is al in 1582 verwoest, mogelijk door krijgsgeweld of teloor gegaan door onttrekking van water uit de Markvelderbeek, die weer uitmondt in de Regge, ten bate van de Buursebeek. Even voorbij de grote schuur bij de boerderij naast het hek bij een weiland, lag vroeger een natte laagte die bekend stond als de Mölnkolk. Er zou nog steeds paalwerk in de grond zitten. De beek is naar het noorden verlegd. De Drost van Twente maakt al in 1336 rekeningen op van "Arnoldus thor Hoenmolen".

In de Middeleeuwen heet de Dortherbeek, op de grens van Overijssel en Gelderland tussen Deventer en Zutphen, "De Hunnepe". Deze beek wordt ook als een natuurlijke grens gezien.

Hier maar meteen een opmerking met de [tekst van](#):

"In het Sallandse dekzandlandschap ten noorden van de Hunnepe hebben we daarentegen tot op heden geen enkele geologische of bodemkundige aanwijzing dat hier in het verleden meanderende beeklopen hebben bestaan. Ook de namen van de vele

waterleidingen in Salland geven geen aanleiding om te denken dat we hier met voormalige beken te maken hebben. Ze hebben vrijwel allemaal namen die eindigen op wetering, waterleiding, leide of vloedgraven. Al deze naamtypen duiden op door de mens gegraven waterlopen". De auteur van bovenstaande tekst verschilt dus duidelijk van mening met andere auteurs en onderzoeksresultaten die aantoonen dat er in het IJsseldal WEL aanwijzingen zijn m.b.t. oude beeklopen! De auteur gaat net als v/d Schrier en v/d Berg uit van gegevens die vanaf de 12^e-13^e eeuw bekend zijn. De problematiek van voor die tijd past waarschijnlijk niet in hun redenering(s)!

Een stukje tekst uit ons artikel "**Een onderzoek in Stadshagen (Mastenbroekerpolder)**".

Namelijk : *"Rond 1200 waren de dijken doorgaans slecht, maar met de Guyendijkenbrief in 1308 kwam er een regeling voor dijkverbetering tussen Ter Hunnepe en de zee aan de Overijsselse kant". (We moeten dan zee waarschijnlijk lezen als de heuvels bij Grafhorst en Kampen waar het IJsselmeer zijn oever had). "De Bisschop verschafte het dijkrecht: aan het land tussen Ter Hunnepe en de zee aan die kant van de IJssel, waarop Deventer ligt. Later wordt dit gebied aangeduid als de Sallandse Schouw".*

Het Guyendyckrecht: Er werd een dijkgraaf benoemd, als voorzitter van een college van heemraden en deze moesten driemaal per jaar "schouw" houden (dijken inspecteren).

Het recht ging over "van Brunnepe tot aan de zee". Was er voor 1200 een delta bij Kampen? of was de uitmonding van de IJssel een grote trechter? De IJssel eindigde aan de Overijsselse kant in een gebied met voornamelijk (thans afgegraven) rivierduinen (?). Dat wil niet zeggen dat deze rivierduinen van nature een afgesloten geheel vormden.

Tekst hieronder afkomstig van: provincie.overijssel.nl

"Geschiedenis van Salland

Elk van de drie onderdelen van het huidige Overijssel, Salland, Twenthe en Vollenhove is ouder dan de eenheid Overijssel. Salland is echter weer de jongste van de drie. De eerste keer dat Salland genoemd wordt, is in 814 als land in Salahom, daar waar de rivier de Hysla in zee stroomt, verworven wordt door de abdij van Lorsch (bij Worms). Het oude gebied Salland ligt vooral tussen Wijhe, Mastenbroek en Dalfsen, dus rond Zwolle. In de tiende eeuw is sprake van een gouw of een graafschap Salalant en in 1086 verwerft de Utrechtse bisschop het markgraafschap Islegowe.

Nog in 1046 blijken Deventer en omgeving tot het graafschap Hamaland te behoren, dat dan echter bij de gebieden van de bisschop van Utrecht wordt gevoegd en het gebied tussen Dalfsen en Gramsbergen wordt in 1240 nog Bi den Vechte genoemd en blijkt dan een zelfstandige eenheid naast Salland te zijn.

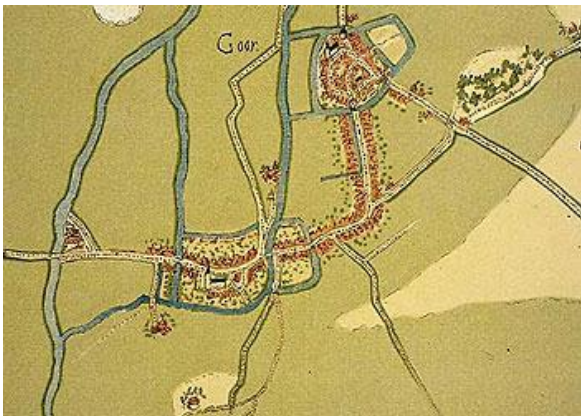
Vanaf 1169 wordt in Salland aan ontginningen gedaan door het Deventer kapittel, vanaf 1240 zelfs op grote schaal.

In 1225 is er voor het eerst sprake van een bisschoppelijke schout van sallandia. Zijn opvolger is in 1230 getuige bij de eerste keer dat in Overijssel stadsrechten verleend worden (aan Zwolle). Overigens is er regelmatig sprake van dat ook de graaf van Gelre rechten op Salland claimt. Langzamerhand groeit het begrip Salland uit tot het deel van Overijssel ten zuiden van het Meppelerdiep en de Reest en ten westen van de Regge".

We vonden nog het gegeven dat er in de 14^e eeuw een geschil was over de indeling van de Douvelderdijk. In 1358 werd deze bij de Sallandse schouw ingedeeld. De hele kwestie werd in 1557 weer opgerakeld. Gaan we uit van de verschillende schuin gedrukte teksten, hierboven, dan moet er toentertijd noordelijk van De Hunnepe een groot watergebied zijn geweest die al tijden voor overlast gezorgd zal hebben. Dat er toen allerlei weteringen etc. gegraven werden is dan ook niet vreemd en sluit aan bij de mededeling dat er twijfels zijn of er geen beken noordelijk van De Hunnepe aanwezig zijn geweest. We wijzen nog even op het onderzoek dat Stiboka gedaan heeft en waar in het rapport duidelijk aangegeven is dat oostelijk van Zwolle beekklei voorkomt. Nogmaals: "door waterstijging zullen gegevens over waar vroegere waterlopen aanwezig geweest zijn verdwenen zijn". Verder willen we opmerken dat er aan het eind van de 9^e en in de 10^e eeuw in ons land een droge periode geweest is die ongekend was. Deze droogte zal zeker van invloed geweest zijn op de waterrichting van de Regge. In die tijd was in het IJsseldal er op verschillende plaatsen bewoning gezien de archeologische vondsten. In de 12^e-13^e eeuw bij het toenemende waterprobleem kan het gebied in de volksmond ook als zee genoemd zijn!!? Dat er veel water aanwezig was, is op de kaart van Ten Have te zien want zoveel veen kan alleen maar ontstaan als er ook water is geweest.

Vermeldenswaardig nog is dat in Westerheem 1984 blz 75-76 staat dat er tijdens en na onderzoekingen in Hunnepe (Zuid-Salland) gewijzigde inzichten zijn ontstaan ten aanzien van de ontstaansgeschiedenis van de stad Deventer. De indruk is dat het bewoningsniveau in de Middeleeuwen aanmerkelijk lager moet zijn geweest dan na de bedijking van de IJssel.

WE GAAN VERDER MET DE REGGE

* Afbeelding 7.

De plaats Goor, getekend door Jacob van Deventer. Kaart is van ongeveer 1560. U ziet een wirwar van wateren rondom Goor.

Goor ligt heel strategisch, midden in een groot moeras. Het donkergroen gekleurde deel op deze kaart stond regelmatig onder water. Goor is Oudnederlands voor moeras. Al in de Middeleeuwen is een verhoogde weg door het moeras aangelegd. De weg is anderhalve kilometer lang en krijgt de naam "De Banddijk". De weg is een belangrijke handelsroute tussen Deventer en Osnabrück.

De oudste kern van Goor werd 700 meter van de plaats gevonden dan waar een ieder dat verwachtte!

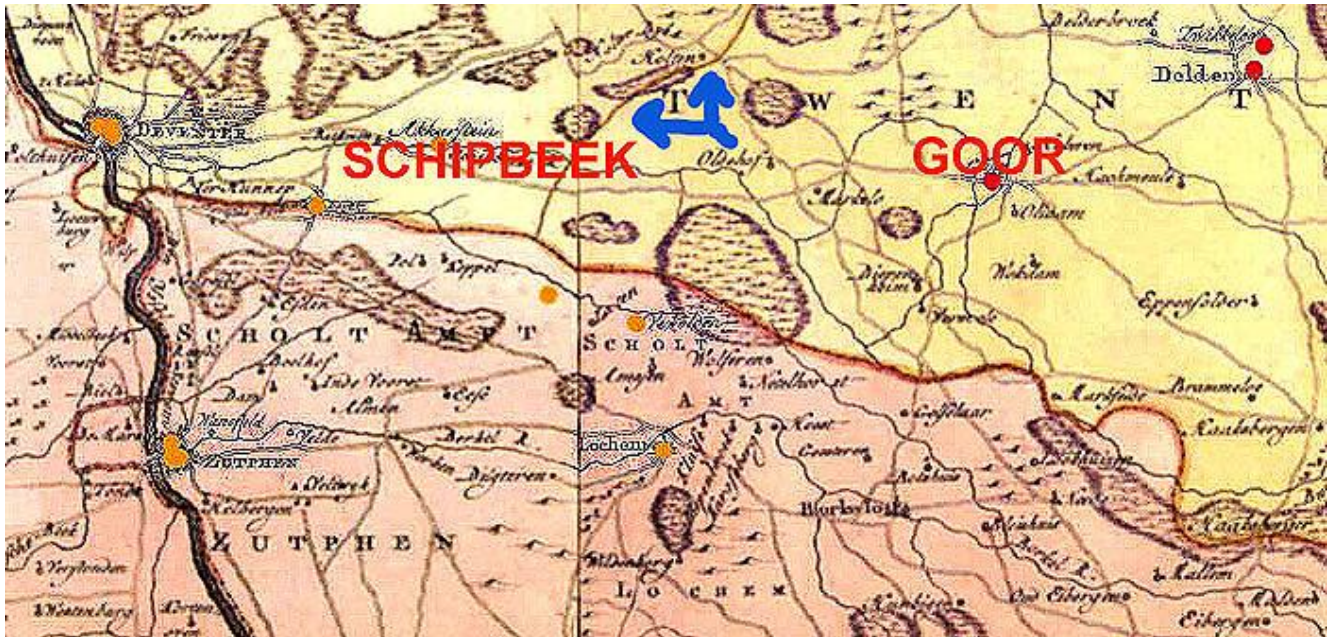
De onderbrekingen in de "zandrug" vanaf Ommen, zuidelijk richting Groenlo, zijn in het veld zichtbaar rondom de plaatsjes Giethmen-Lemele-Hancate en rondom Goor. Zuidelijker ligt nog de "zandrug" van Holten. De stuwwal bij Markelo-Neede, waar ook

verschillende onderbrekingen te zien zijn, zal van grote invloed geweest zijn omdat de waterstromen van de Buursebeek en Berkel (Bolksebeek) in hun vroegste tijd, links en rechts om de stuwwal hun weg gezocht hebben, waardoor er weer verschillende beddingen gevormd werden door zijtakken van de hoofdstromen. Als gevolg van dit hydrologische knelpunt ontstond bij Neijenhuis-Westerflieer een brede beekoverstromingsvlakte die in de geschiedenis van die streek beschreven is. Aan de rechterzijde van die stuwwal zal het water grote gebieden rondom Goor overstromd hebben. Verder kon het water van de Buursebeek rondom Diepenheim en Goor ook zijn weg vinden in de dalen onder de Friezeberg.

Wij vermelden hier nog even wat gegevens van [de site](#):

"De zuidelijk punt van het stuwwalcomplex Markelo wordt in het Landgoed Nijenhuis-Westerflieer omgeven door een relatief hoge paraboolvormige gordeldekzandrug. Door de stuwwal van Markelo wordt de rivier de Berkel gedwongen naar het oosten richting het stroomgebied van de Regge, of het westen, richting de IJssel, af te buigen.

Afbeelding 8. Deze kaart zou van 1581 zijn, maar de maker is ons onbekend. De kaart komt aardig overeen met die van Ten Have. Zou die deze kaart als basis gebruikt hebben?

Aaneengesloten zandruggen! Hoe verzinnen ze het! Ook op deze kaart zijn plekken te zien waar veen/moeras nog aanwezig is. (Golflijntjes in de verschillende vormen)

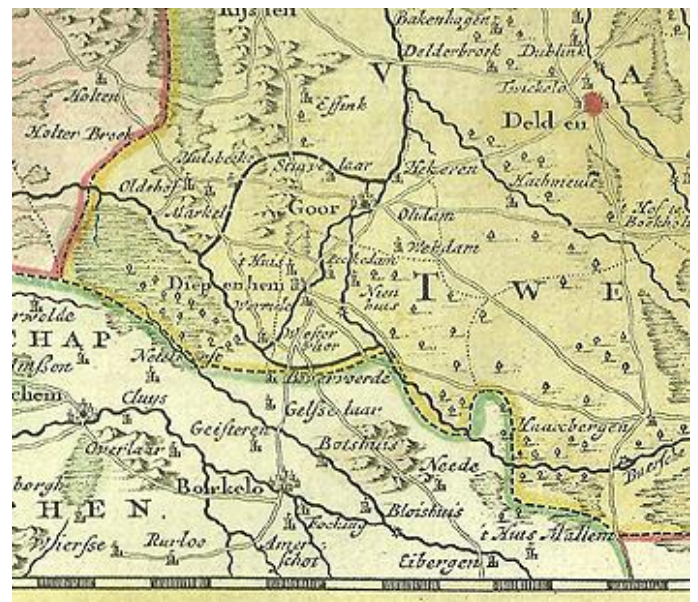
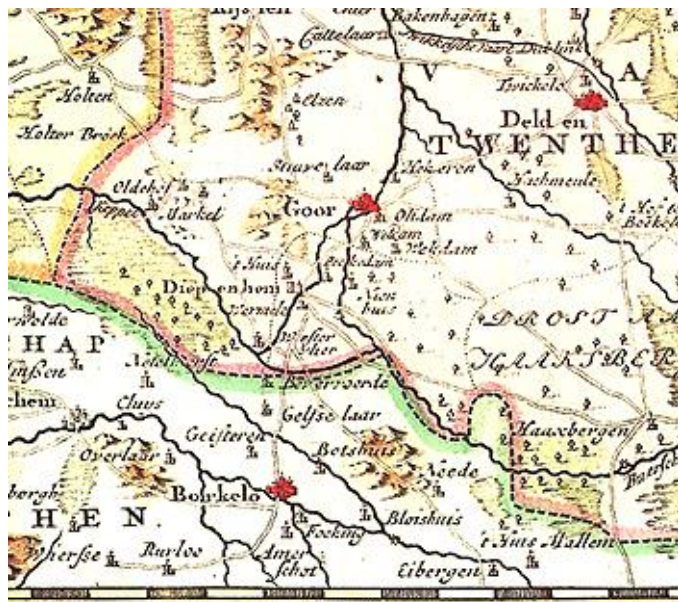
Zoals u kunt zien kan het water op verschillende plaatsen tussen de zandkoppen doorstromen naar de lager gelegen gebieden van het IJsseldal maar ook richting Colmschate.

Water kwam dus op plaatsen waar (water)auteurs nooit het vermoeden van hadden.

"Regge"-water zal zijn steentje bijgedragen hebben aan de wateren die richting Zwolle gestroomd moeten hebben. Geven we ze daar dan de naam van Soes of Aa?

Bij de afbeeldingen 9 en 10 nog een voorbeeld hoe belangrijk het is om meerdere kaarten te bestuderen.

We laten details van kaarten zien uit 1710 (linker) en 1730 welke komen uit; "Atlas Isaac Tirion". Tevens nog de tekst die wij er bij afbeelding 3 bijgezet hebben." De beide stromen komen dan weer samen maar even later komt er links opnieuw een aftakking die met een boog helemaal terug buigt richting Deventer en weer in de Schipbeek Aa aansluiting krijgt!!"

Er is een verschil van inkleuring maar boven GOOR ziet u het verschil van de afbuiging! Maar goed dat er kaarten van oudere datum

zijn want anders zou je, als je alleen die kaart van 1710 zou bekijken, van mening zijn dat die ombuiging naar de 'Schipbeek' er in 1710 nog niet was. Zou je dan de kaart van 1730 toevallig eens in je bezit krijgen dan zou een conclusie zijn: "de ombuiging is tussen 1710 en 1730 uitgevoerd"! Op de kaartdetails is links nog een gedeelte van de grens te zien tussen Salland en Twente. We hebben nog een voorbeeld, en dan stoppen we daar mee©, van hoe je op het verkeerde been gezet kunt worden.

* Afbeelding 11

Een detail uit de kaart "La seigneurie d'Over-Yssel subdivisee en trois parties Salland, Twente et Drenthe" De kaart is van 1692 en geeft het 17e eeuwse rechtsgebied van Overijssel weer en is afkomstig uit de Oudheidkamer Twente, Enschede .

Vergelijk het gebied, dat ik met een pijl aangegeven heb, met afbeelding 3. Waar bij de basiskaart van Ten Have (1642) De Buurse Beek rechtstreeks naar Goor stroomt kun je hier net boven de pijl zien dat er helemaal **geen** verbinding is!!!!!! Ook de vertakking, Schipbeek naar Diepenheim, is op afbeelding 11 niet aanwezig! Nogmaals: wat zag de tekenaar en wat vond hij interessant? Tekende hij in een periode van droogte of zag hij de rivieren/beken in een tijd dat er veel water in een gebied was? Daar moeten wij het dan maar weer mee doen.

Ontstaan van de Soeswetering

Beken aan de linkerzijde van Goor stroomden westelijk, via het dal van de Schipbeek naar Deventer. Maar waar de Schipbeek nu links afbuigt naar Deventer, zal in vroegere tijden ook water zich recht door, tussen Bathmen en Holten een weg gebaad hebben richting de omgeving van Heeten. (Zie de blauwe richtingspijl op de kaart van 1581) De "Oude Schipbeek" stroomt daar nu nog recht door de vlakte in. Restanten van deze oude stroomgebieden zijn te zien in het landschap achter de Haarlerberg en voor/rondom het plaatsje Luttenberg, bijna evenwijdig aan waar gedeelten aanwezig zijn van de "Oude Twentse weg". Oude beddingen, waar nu de Nieuwewetering en de Soeswetering stromen, gaan richting Zwolle en kunnen gezien worden als een voortzetting van de Oude Schipbeek en zijn pas in latere tijden ge (ver)graven/aangepast aan de watersituatie. Waar de **Oude** Schipbeek nu weer afbuigt naar Deventer is in het verlengde de vroeg 14^e eeuwse Soeswetering gegraven. Het gebied daartussen, een paar kilometer, wordt nog steeds Holterbroek genoemd en is een laag gelegen dal dat richting Nieuw-Heeten/Olst te volgen is.

Op de site www.natuurlijk.nl/geologie/aardwaarden.htm is te lezen dat de omgeving van Nieuw-Heeten en Heeten van oorsprong mogelijk zeer oude rivierduinachtige vormen herbergen en dat er bij Heeten ook nog restanten van dekzandruggen aanwezig zijn.

Op een kadastrale kaart van 1881 is te zien dat het dal van de Schipbeek doorloopt naar Holten waar het naar links afbuigt richting Dijkerhoek. Het gebied dat wij dus net beschreven hebben! Iets hoger en links van Dijkerhoek heeft de Soeswetering op dit moment een 5-tal! beddingen in gebruik! Wat hoger stroomt daar nog De Grote Vloedgraven. Bekijken we de NAP hoogtes aan de linkerzijde van het Overijsselskanaal, dat van Lemelerveld naar Deventer is aangelegd, dan zien we op meerdere plaatsen het maaiveld snel zakken. Hier kan overal het water tussen de hoogtes gestroomd hebben richting de IJssel en Zwolle. Boven en rechts van de lijn Bathmen-Deventer-IJssel stromen nu een groot aantal weteringen richting Zwolle. Namelijk De Zand- Soes- Oude- en de Nieuwewetering. Zoals bekend, is wetering vaak een toevoeging aan een bestaande naam als er werkzaamheden aan een water hebben plaatsgevonden maar kan wetering ook een nieuw gegraven water zijn. (Globaal vanaf de 13^e eeuw) Wat ons opvalt is dat de wetering die de naam OUDE heeft gekregen in een dal ligt en vanaf Deventer kronkelend achter Olst/Wijhe te volgen is tot aan Laag

Zuthem waar hij nu in de Nieuwewetering stroomt vlak voor de splitsing van waar het Overijssels kanaal begint. Zouden wij de lijn van de Oudewetering doortrekken dan komen wij bij Soeslo terecht! Onze mening is dan ook dat het dal, waar nu nog de Oudewetering stroomt, van oudsher wel eens de 2^e bedding van de IJssel geweest kan zijn die richting Zwolle Zuid liep. Deze globale lijn hebben we al eerder besproken. Dat de naam OUDewetering in gebruik is gekomen kan te maken hebben dat er een andere naam voor die tijd aanwezig was (bijv. IJssel, Aa, Soes of Dieze. We noemen maar wat 😊) voor een water dat op ongeveer dezelfde plaats stroomde. Maar na het graven van de Nieuwewetering moesten beiden uit elkaar gehouden worden? Het eerste (oudste) water kreeg daarom de naam Oudewetering. Het nieuw gegraven water kreeg dan ook gewoon de naam "Nieuwewetering". De oude naam is dan ook, door ons, niet te achterhalen.

De Zandwetering bij Deventer zou zijn ontstaan vinden in de Gooiermars waar kwelwater de wetering voedt. Deze mars (ook een oude waternaam) ligt tussen Bathmen en Colmschate. De laagte daar heeft een verbinding met het dal waar nu de Soeswetering zijn verschillende beddingen heeft. We nemen dan ook aan dat van oudsher het water noordelijk langs Colmschate heeft gestroomd. Ook is er een laagte te vinden tussen Colmschate en Bathmen waar nu de stuw in de Schipbeek is. Ook daar kan het water naar de Gooiermars gestroomd hebben gezien de NAP hoogtes. Dit is niet vreemd want als we de hoogtekaarten bekijken, waar nu de OUDE Schipbeek naar beneden stroomt in de Schipbeek, is er nergens een beletsel waarom hij vroeger niet via Vaanholt-Apenhuizen aan de noordzijde van Bathmen gestroomd zou hebben. Dan mondt hij uit in de dalen die we net vermeld hebben. Samenvattend komt het er op neer dat er vroeger dus op verschillende punten water richting Colmschate gestroomd zal hebben dat weer noordelijk in het dal kwam van waar nu de Soeswetering naar Zwolle stroomt. DUS één van de vele beddingen!

Verder vermelden we nog even dat de Zandwetering vanaf de vijftiger jaren de grens van de stad Deventer is geworden maar daarvoor was het de grens met Diepenheim. Het water zal, als een natuurlijk grens, in vroegere tijden al in gebruik zijn geweest. Colmschate ligt op een zandrug waar zuidelijk daarvan de Schipbeek stroomt en noordelijk moet daar in de prehistorie ook al water gestroomd hebben. Een ideale plek om te wonen. Archeologische vondsten bevestigen dit. Ook zijn in dat gebied vele Markegrenzen terug te vinden die overeenkomen met de beddingen van de beken die wij tot nu toe behandeld hebben.

Waarschijnlijk veroorzaakte water vanaf de zuidkant (Regge) en ook het water dat via Goor naar boven (werd geleid?) stroomde en wat vanaf de Drents-Duitse kant kwam, zoveel problemen in het dal Heeten-Lemelerveld-Heino-Zwolle, dat daarom de onderbrekingen in de zandruggen, tijdens wat drogere momenten?, opgevuld zijn waardoor o.a. het water van de Regge naar Ommen kon stromen. Het noordelijke gedeelte van de Regge, laten we zeggen tussen Hellendoorn-Ommen en dan vanaf Hancate, stroomt nu in een meters lager gelegen dal richting Varsen. Verschillende beken, komende vanuit de Almelo kant, komen in de Noordelijk Regge samen.

Niet iedereen zal het bovenstaande bekend voorkomen en willen aanvaarden maar leuker kunnen we het niet maken. 😊

Regelmatig wordt in historische gegevens en publicaties vermeld dat zandruggen door het hoge water werden verspoeld of door menselijk ingrijpen doorgraven zijn. Zo ontstonden en creëerde men nieuwe beddingen. Dit was ook het geval zodra er sprake was van overlast of dat het water gebruikt kon worden. Bijvoorbeeld om het land vruchtbaarder te maken door het te bevoeien. We kunnen ons voorstellen dat de doorgegraven plekken een zwakke schakel vormden als er tijden aanbraken van storm en hoog water. Het weggegraven deel kon dan niet snel genoeg gedicht worden, of was niet meer sterk genoeg, en het water denderde er doorheen en overstromingen waren dan het gevolg. Het water zoekt opnieuw zijn weg en is alleen nog te beheersen door op een andere plaats (weer?) een nieuwe bedding te graven of een stuw dijk aan te leggen.

Dat in een periode de Vecht en de Regge verschillende beddingen gehad moeten hebben zal niet anders geweest zijn dan dat er overal in de wereld gebeurd is met wateren. Dat er een verbinding van de "Duitse Vechte" met Almelo en Almelo met de (dal) Regge geweest was, is bekend. Een oude verbinding had de naam "Exoosche Aa". Almelo was niet voor niets bekend als de overslaghaven van Twente!

Terug naar [inhoud WW2](#)

Volgend hoofdstuk: [Zeespiegelstijging](#)